

УДК 373.2.091.33-053.4:37.011.3-051(477.82)

DOI <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2025.1.14>

М. І. ЗАМЕЛЮК

*кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти,
Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна
Електронна пошта: mzamelyuk@lpc.ukr.education
<http://orcid.org/0000-0001-6352-7908>*

К. Л. КРУТІЙ

*доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної освіти,
Маріупольський державний університет, м. Київ, Україна
Електронна пошта: k.kruti@mu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0001-5001-2331>*

І. С. ДЕСНОВА

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри практичної психології,
Маріупольський державний університет, м. Київ, Україна
Електронна пошта: i.desnova@mu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0001-5130-079X>*

СТВОРЕННЯ ІГРОВОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті проаналізовано аспекти створення ігрового середовища для дітей дошкільного віку. Ігровий простір для дошкільнят – це їхній унікальний досвід, де вони пізнають світ, вчаться взаємодіяти з іншими дітьми та дорослими, розвивають свої здібності та таланти. Саме шляхом активної залученості до ігрової діяльності дитина засвоює нові знання, вміння і навички. Окреслено основні принципи створення ігрового середовища: відповідність віку (ігри та матеріали повинні відповідати віковим особливостям дітей), різноманітність (середовище має бути насиченим різноманітними матеріалами та обладнанням для задоволення різних інтересів дітей), змінність (ігровий простір має регулярно оновлюватися, щоб підтримувати інтерес дітей), безпечність (усе обладнання та матеріали повинні бути безпечними для дітей), логістичність (простір має бути розділений на різні функціональні локації (для гри, читання, творчості тощо)), доступність (матеріали повинні бути доступними для дітей, щоб вони могли самостійно обирати іграшки та займатися діяльністю). Звертається увага на ключові елементи, які необхідні для доведеного ігрового середовища (час, простір і свобода). Детально розглядається роль вихователя, не тільки як спостерігача, а й активного учасника ігрового процесу (створює умови для гри, організовує спільну діяльність, допомагає дітям освоювати нові ігри та матеріали).

Матеріали та методи. Для дослідження впливу ігрової діяльності на розвиток дитини використовували такі методи: спостереження (систематичне спостереження за ігровою діяльністю дітей в різних умовах), анкетування (опитування вихователів, батьків дітей старшого дошкільного віку щодо їхніх поглядів на роль гри в розвитку дитини), педагогічний експеримент.

Результати. Дослідження полягало в тому, що в КЗ «Луцький заклад дошкільної освіти (ясла-садок) № 5 комбінованого типу Луцької міської ради», де проводилося спостереження, опитування, створені оптимальні умови для вільної самостійної ігрової діяльності дітей дошкільного віку. Крім того, доведено, що гра є важливою діяльністю для розвитку особистості дітей дошкільного віку.

Уточнено, що елементами ігрового середовища виступають: натуральні матеріали (пісок, вода, камінці, рослини, що сприяють розвитку сенсорних відчуттів і творчості), локації – ігрові (крамниця, лікарня, кухня), творчі (малювання, ліплення), читання, науки, для фізичного розвитку, для розвитку музичного слуху та ритму тощо.

Дослідження показує, що дитячий ігровий простір має неocenенне значення для фізичного, соціального та когнітивного розвитку дитини. Ігри просто неба дозволяють дітям досліджувати довкілля, розвивати моторні навички, навчатись співпраці з іншими та пізнавати світ шляхом активної залученості до ігрової діяльності.

Результати нашого дослідження можна використовувати для: створення ефективних програм розвитку, виховання та навчання дітей дошкільного віку; вдосконалення ігрового середовища в закладі дошкільної освіти, розробки рекомендацій щодо організації ігрового простору для вільної самостійної ігрової діяльності, публікації наукових статей.

Ключові слова: діти дошкільного віку, ігрова діяльність, ігровий простір, вільна самостійна ігрова діяльність, безпека ігрового середовища.

Постановлення проблеми. У науковців та практиків немає сумнівів, що провідною діяльністю дітей дошкільного віку є ігрова, і це природний процес, який не потребує надмірного втручання дорослих чи зайвої дидактизації. Створення надихаючих ігрових просторів, які будуть тішити, захоплювати, кидати виклик і задовольняти дітей, вимагає від дорослих знання особливостей ігрової діяльності, розуміння дітей і, перш за все, як розвивається уява під час гри.

Сучасні діти мають доступ до такого ж широкого спектру ігрових можливостей, які були у їхніх батьків. Створення просторів, де діти можуть вільно гратися та набувати досвіду, який вони могли б запам'ятати на все життя, вимагає ретельного осмислення та творчого дизайну.

Як створити умови для вільної самостійної ігрової діяльності? Як оновити ігровий простір на майданчиках та території закладу? Як стати партнерами дітей у грі просто неба впродовж дня, як сповнити літні дні дивовижними пригодами (*аналіз самодіяльної вільної дитячої гри в ЗДО*)?

Основні документи, що встановлюють формування та облаштування безпечного середовища – це примірний перелік ігрового та дидактичного обладнання для закладів освіти, санітарний регламент, технічний регламент безпечності іграшок, державні санітарні правила й норми безпеки іграшок та ігор для здоров'я дітей. Зміст зазначених документів визначає, що іграшка не має містити небезпеку для життя та здоров'я дитини (мають бути виключені чинники, що спричиняють займистість, радіоактивність, недопустимі токсичні та хімічні складники, електрика, недотримання гігієни). Перелік може бути адаптованим відповідно до вимог чинної програми та потреб закладу (як приклад Вальдорфська педагогіка). Також критерії та рекомендації щодо облаштування простору та розгортання вільної самостійної ігрової діяльності можна знайти у шкалі оцінювання якості освітнього процесу ECERS-3.

Мета статті – з'ясувати, за яких умов діти дошкільного віку активно залучаються до ігрової діяльності та дослідити аспекти створення ігрового простору в закладі дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Першою асоціацією з дитинством, безумовно, є гра як

стрижень розвитку дитини (А. Богуш, Н. Гавриш, О. Кононко, К. Крутий, Т. Поніманська, Г. Рогінська та ін.). Шляхом залученості до ігрової діяльності дитина досліджує та пізнає довкілля, виражає емоції і вивчає безліч нових слів.

Беручи до уваги нинішній спосіб життя більшості сімей з дітьми та численні обов'язки, інші заняття – дітям фактично не вистачає часу на *вільні ігри*. Батьки чують від дитини скарги на те, що вона «не встигла погратися» за день або, наприклад, що вона не хоче кудись йти, тому що могла б залишитися вдома та погратися [Замелюк].

Також часто-густо дитина після *важкого дня*, який фактично є майже схожим на день дорослої людини (перевантажений закладом дошкільної освіти та додатковими заняттями в різноманітних гуртках), відчуває себе втомленою і не мотивованою вільно гратися.

Завдяки дослідженням науковців (О. Безпарточної, Н. Бочаріної, І. Данилюк, Л. Магдисюк, Р. Федоренко та ін.) було встановлено, що відсутність цієї активності призводить до розвитку підвищеного рівня тривожності та депресії у дитини в довгостроковій перспективі, а також призводить до труднощів у концентрації, увазі та самоконтролі.

Зокрема, *вільна самостійна ігрова діяльність* в дитинстві орієнтована на дослідження, експерименти, відкриття та навчання, тобто діти використовують свою уяву або насолоджуються фізичною активністю. Вона охоплює будь-яку форму гри, ініційовану та керовану дитиною. Як просто неба, так і в закладі безпосередньо, гра може бути вільною, якщо дитина має свободу контролювати свій досвід у ній.

Інакше кажучи, *вільна самостійна ігрова діяльність* – це коли дитина має свободу вибирати *будь-яку гру, яку вона хоче, і грати так, як вона хоче*. У цьому виді гри дитина не повинна досягати будь-якої мети, бо вона заснована на імпровізації дитини. Вільна самостійна ігрова діяльність може передбачати контакт з іншими дітьми, але також дитина може бути орієнтованою на себе і самостійно керувати діяльністю.

Отже, *вільна самостійна ігрова діяльність* – це природний спосіб активності для дитини дошкільного віку, де вона пізнає світ, розвиває свої навички та здібності.

Рис. 1. Різновиди вільної самостійної ігрової діяльності

Дорослі створюють ігровий простір та підтримують його, що значно полегшує процес гри. Ігрові майданчики просто неба, будь то двір чи парк, є середовищем, яке стимулює, необхідним для загального розвитку дітей, пропонує природне навчання, відмінне від того, що забезпечується заняттями в приміщенні [Крутій 2019].

Рис. 2. Ігрові локації для дитини

Проаналізуємо ключові елементи, необхідні для ідеального ігрового середовища, це *час, простір та свобода*.

Час: щодня потрібно віддавати перевагу вільній самостійній ігровій діяльності просто неба. Для цього можна додати його до розкладу, однак також слід вжити заходів для того, щоб віддати перевагу навчанню просто неба та дозвіллю.

Простір: дітям потрібен легкий доступ до ігрових просторів, де вони можуть розвивати уяву та досліджувати ризики, а не просторів, зайнятих строгими ігровими структурами

та жорсткими правилами. Так, «вільні матеріали» (палиці, деревина, каміння, коробки та брезенти) можуть перетворити монотонні та стерильні ігрові простори на місця радості та дива, що стимулюють до дій. Можна створити пригодницькі ігрові майданчики: ігрові простори, орієнтовані на дітей, заповнені незакріпленими частинами, де завжди є дорослі (вони тримаються подалі, якщо немає серйозних ризиків для безпеки).

Свобода: дітям потрібна свобода, щоб мати можливість гратися, як вони хочуть. Найбільшою перешкодою для свободи дітей є дорослі навколо них та бажання керувати власними страхами. Може бути важко подолати ці страхи, але це набагато легше, коли відбудеться об'єднання з іншими батьками.

Отже, активна гра стосується руху тіла, дії фізичного переміщення. Природне довкілля (предметне, жива та нежива природа) має власний простір, щоб діти могли вивільнити власну енергію та задовольнити потребу рухатися, стрибати, копати або бігати. Заохочення дітей кидати м'ячі або перелазити через перешкоди сприяє активній грі. Успішно виконуючи ці рухові завдання, вони зміцнюють свою самооцінку, одночасно навчаючись бути впевненими у своїх фізичних здібностях.

Дозволяючи дитині ініціювати власну гру відповідно до її інтересів, дорослий сприяє та впливає на її розвиток. Вільна самостійна ігрова діяльність дозволяє дітям дізнатися про задоволення від акторської діяльності, тобто від виконання рухів, які їм подобаються [Замелюк 2021]. Дитина більше рухається, коли вільно грає на в дошкільній групі. Крім того, саме завдяки власній ігровій ініціативі дитина вчиться пізнавати себе, будувати своє мислення та своє розуміння Всесвіту. Вільна самостійна ігрова діяльність стимулює творчі здібності та уяву дитини.

Для активної вільної самостійної ігрової діяльності потрібна підтримка дорослих. Для цього дорослий спочатку спостерігає за дитиною в її грі, щоб знати загальний етап розвитку.

Потім він аналізує та інтерпретує свої спостереження з метою втручання відповідно до зони найближчого розвитку дитини.

Рис. 3. Вільна самостійна ігрова діяльність дитини молодшого дошкільного віку (фото автора)

Рис. 4. Вільна самостійна ігрова діяльність дітей (фото автора)

Ризик в іграх спонукає дітей перевершувати самих себе та приймати виклики. Дитина вчиться пізнавати свої сили та межі, довіряти собі та розвивати свої рухові навички. Дорослий заохочує до ризику, спостерігаючи за дитиною, підтримуючи в її експериментах і втручаючись, якщо необхідно. Саме завдяки вільній самостійній ігровій діяльності, у яких діти стрибають, ховаються або ковзають, вони ризикують і виявляють способи самозахисту, необхідні для запобігання небезпеці [Крутії 2020].

Рис. 5. Ризиковані ігри дітей

Природно втручаючись у гру дитини, дорослий може допомогти їй у дослідженні та здобутті знань. Дитина відчуває задоволення, граючись з однолітками, а також коли дорослий

бере участь у її грі. Дорослий також може заохотити дитину вислухати різні точки зору інших дітей, щоб вирішити конфлікт.

Отже, дитина вчиться жити в спільноті та поважати інших. Крім того, беручи участь у грі, дорослі можуть запропонувати нові ідеї, щоб відновити діяльність та сприяти більш тривалому навчанню. Діти наслідують і потребують позитивних моделей для наслідування. Найкращий спосіб переконатися, що дитина активна під час ігор просто неба, це подавати приклад. Інтеграція зовнішніх занять у їхній спосіб життя впливає на сприйняття, тому, якщо дорослий оцінить зовнішню діяльність, буде легше оцінити це та передати свій ентузіазм дитині.

Дитина піддається впливу кількох сенсорних стимулів, які роблять перебування просто неба незамінним та унікальним ігровим простором [Крутії 2020]. Дійсно, різні текстури ґрунту, нерівності поверхонь, комах, м'якість квітів, запахи чи спів птахів, усе це забезпечує ідеальні можливості для розвитку органів чуття дитини. У той же час дитина відкриває для себе природне довкілля, в якому розвивається, і вчиться поважати всі форми життя.

Гра просто неба дозволяє дитині вдосконалювати різноманітні сенсорні відчуття, необхідні для її розвитку. Дорослий також може поділитися своїми знаннями про природу, щоб стимулювати допитливість дитини.

Рис. 6. Ігри дітей (фото автора)

Щоб збагатити власний досвід дитини, пропонувані матеріал має бути урізноманітнений, відповідати її інтересам та спонукати до руху. Вільний доступ до матеріалів дозволяє дитині контролювати своє оточення та мати різноманітний досвід. Дитина досліджує довкілля менш активно, коли контактує з нерухомим обладнанням. Тому бажано поєднувати модулі

з мобільним обладнанням, яке заохочує дитину рухатися, таким як м'ячі чи обручі.

Дитина віддає перевагу високо інтенсивним, але короткочасним вільній самостійній ігровій діяльності, таким як біг. Рекомендується задовольняти потреби в русі, пропонуючи кілька періодів активної гри на вулиці впродовж дня, незалежно від пори року. Крім того, можливість дитини до концентрації обмежена, тому здатність до навчання може погіршитися, якщо вона продовжує тривалу діяльність, де інтенсивність і стимуляція мало змінюються.

Гра дозволяє дітям робити важливі відкриття про себе, включно з тим, що їм подобається чи не подобається. Вони постійно змінюють діяльність, щоб максимізувати задоволення, відкриваючи при цьому, що легко, а що важко робити, і що робить їх щасливими або розчарованими. Вони вчаться розуміти почуття інших і розвивають емпатію. Ці навички є вирішальними для здорових стосунків з однолітками [Basock, Latham, & Rorem 2016].

Рис. 7. Ігри дітей

Дослідження щодо впливу ігрової діяльності на розвиток дитини дошкільного віку. Студенткою 4ДО Затіркою Юлею спеціальності «Дошкільна освіта» КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради було проведено дослідження в КЗ «Луцький заклад дошкільної освіти (ясла-садок) № 5 комбінованого типу Луцької міської ради» з теми: «Ігрова діяльність як засіб розвитку дитини».

Основною метою дослідження було з'ясувати стан вільної самостійної ігрової діяльності дітей.

Зокрема розглянути:

- роль дорослого в збагаченні ігрового досвіду дітей,
- розуміння природи вільної самостійної ігрової діяльності,

- створення сприятливого ігрового простору,
- спостереження та підтримка дитячої гри,
- використання природних матеріалів у створенні ігрового простору,
- залучення дітей до створення ігрового простору,
- залучення батьків до організації ігрового простору.

Нами було проведено опитування вихователів «Дорослий як прихильник вільної самостійної ігрової діяльності».

На запитання «Як дорослий впливає на ігрову діяльність дитини?» вихователі відповіли: підказує, скеровує, створює сприятливі умови, проблемні ситуації, атмосферу безпеки, можливість ризикувати, дорослий спостерігає.

Дорослий створює ігровий простір, наповнює його певними безпечними атрибутами, підтримує ініціативу дітей, спостерігає, прямо не втручається в хід гри.

Попередньо навчає дитину елементарним ігровим умінням, показує способи використання атрибутів та знаряддя. Може бути учасником гри, бере участь у підготовці (створювати середовище, виготовляти матеріали тощо).

На запитання «Як дорослий може підтримати вільну ігрову діяльність?» вихователі відповіли, що, з одного боку, він уважно й тактовно спостерігає за учасниками гри, обережно ставиться до задумів дітей. З іншого, акуратно спрямовує їхній задум і дії, вдаючись здебільшого до непрямого керівництва. Добирає предмети-замінники для ігор дітей відповідно до віку. Створює необхідні умови. Обговорює результати, допомагає з розробкою подальшої ігрової стратегії.

Відповідаючи на запитання «Опишіть роль дорослого під час гри (місце та дії)» вихователі поділилися своїми міркуваннями: допомога у складних ситуаціях, спостерігач, учасник, консультант, дорослий невимушено спостерігає за грою дітей неподалік, виконуючи свою роботу, тримаючи в полі зору усіх, повноцінний учасник гри, дорослий спостерігає за грою дітей.

Цікавим для студентки був досвід щодо ролі дорослого впродовж усієї гри.

Зокрема: «Опишіть роль дорослого на початку гри»: створюємо необхідні умови для розгортання ігрової діяльності малят; обговорення ситуації, підказка дій з предметами в процесі гри, вирішення конфліктних ситуацій.

цій; головна роль дорослого створити такий осередок для гри щоб малюкам було цікаво; організувати початок гри, спонукати дітей до неї, допомогти у виборі, вирішити конфлікти, які виникли у процесі гри.

Отже, щоб дитина почала гру, вона має отримати досвід через прогулянки, бесіду, читання художньої літератури, розгляд ілюстрацій, ознайомлення з атрибутами-замінниками та способами їх використання.

Також вихователі, відповідаючи на запитання «*Опишіть роль дорослого в кінці гри*» зазначали: спостерігач та оцінювач самої гри (робота над помилками, можливо, щось треба змінити, допомогти, підправити); аналізувати гру; наприкінці гри дорослий має емоційно підтримати дітей, порадити разом з ними, послухати враження від гри та їх побажання. Для себе проаналізувати дію, вміння і навички кожної дитини, щоб бачити, на що спрямувати освітній вплив.

Отже, роль дорослого в розгортанні вільної ігрової діяльності полягає в тонкому балансі між невтручанням та активною участю. Необхідно вміти спостерігати, надавати підтримку та направляти гру за потреби, зберігаючи простір для дитячої ініціативи та самовираження.

Була також запропонована ще одна анкета «*Знання вільної самостійної ігрової діяльності дітей*» метою якої було з'ясування, як вихователі створюють ігровий простір дитини для вільної самостійної ігрової діяльності.

Зокрема, вихователі зазначили:

- вільною грою керує сама дитина, тобто встановлює всі правила;
- у дітей є безліч можливостей для вільної самостійної ігрової діяльності (використання уяви, використання предметів, рольова гра, створення ігрових сценаріїв, взаємодія з іншими дітьми);
- можливостей може бути небагато, головне бажання грати у вільні ігри;
- вільну самостійну ігрову діяльність не можна спланувати вона виникає спонтанно в залежності від ситуації;
- під час вільної самостійної ігрової діяльності діти можуть виражати себе так, як вони обирають залежно від дня, часу та ситуації, у якій вони перебувають, що є важливим для них;
- діти створюють свою власну гру; вільні вирішувати, що вони хочуть робити, де і з ким вони хочуть грати;

- вона є розвивальною та сприяє спілкуванню дітей між собою;
- можливість спробувати себе в ролі дорослого та познайомитись з новими професіями;
- у вільній самостійній ігровій діяльності діти можуть обирати ігрові матеріали для реалізації сфери інтересів сюжету;
- вільна самостійна ігрова діяльність важлива для дошкільнят з багатьох причин: розвиток творчості, соціальний розвиток, розвиток мовлення, емоційний розвиток;
- важлива тому, що дитина більше вільного часу зможе провести з родиною, погуляти, а гратися іграшками, які заповнили її ігровий простір;
- вихователі, проєктуючи ігровий простір, використовували натуральні матеріали;
- наповнювали ігровий простір для дитячого експериментування;
- важливого значення для розвитку дитини дошкільного віку набуває взаємодія зі значущим дорослим, вихователем; діти брали участь у створенні ігрового простору;
- робили пропозиції, художньо оформлювали, та пропонували своє рішення щодо облаштування ігрових локацій;
- зокрема, вихователь планувала зробити халабуду для відпочинку, але Максимко зайшов і каже я буду артистом. І халабуда перетворилася в сцену;
- так, коли мама допомагала в облаштуванні дослідницької локації, діти активно долучилися до її оформлення.

Значну роботу провела вихователь Оксана Білик з батьками.

Рис. 8. Допомога батьків в облаштуванні ігрового середовища дітей у ЗДО

Зважаючи на те, що гра таким потужним елементом розвитку дитини, розуміння ролі

дорослого у вільній самостійній ігровій діяльності має вирішальне значення.

Рис. 9. Залучення батьків до організації ігрового простору у ЗДО

Гра стимулює мозок, який має вирішальне значення для встановлення зв'язків між нервовими клітинами, що, у свою чергу, допомагає розвивати загальну моторику, дрібну моторику, когнітивні та емоційні навички дитини та підтримує її загальний розвиток.

Рис. 10. Залучення дітей до створення ігрового простору у ЗДО

Отже, процес трансформації ігрового простору в ЗДО мав такі основні етапи:

- *аналіз ігрового простору* – на початку було виявлено, що класичні ігрові елементи, як автобус, гірка чи гойдалка, були запрограмовані для використання тільки в певний спосіб, що обмежувало уяву дітей та їхнє бажання експериментувати з обладнанням;

- *спостереження за дітьми* – далі педагоги спостерігали за поведінкою дітей під час вільної самостійної ігрової діяльності, що допомогло виявити, що їхні ігри теж були обмеженими, що спонукало до створення нових локацій і використання підручних матеріалів для урізноманітнення ігрового простору;

- *аналіз документації* – перед внесенням змін, було проаналізовано чинне законодавство

та рекомендації щодо безпеки іграшок й ігрових осередків, що дозволяє убезпечити дітей;

- *алгоритм дій* – для створення нового ігрового простору було розроблено чіткий план, що охоплював активну участь педагогів і батьків. Кожній віковій групі було запропоновано створити локацію відповідно до вікових норм та чинних комплексних освітніх програм.

- *спостереження за розвитком вільної самостійної ігрової діяльності дітей* – після впровадження змін було цікаво спостерігати, як в кожній групі поступово змінюється характер ігор, педагоги створювали кілька ігрових осередків, щоб уникнути скупчення дітей в одному місці та забезпечити їм різноманітні варіанти ігрової діяльності.

Дорослі мають бути уважними, щоб підтримувати гру, не впливаючи на ігрову діяльність і не контролюючи її. Те, як вихователі чи батьки беруть участь в іграх дошкільників, змінюється задоволення потреб дитини, коли вона просувається віковими етапами власного розвитку. Вільна самостійна ігрова діяльність є будівельним матеріалом для розвитку навичок, які знадобляться дитині впродовж усього життя.

З метою сприяння розвитку вільної самостійної діяльності дітей дошкільного віку необхідно:

- стимульований ігровий простір, де вони можуть робити вибір,

- надання ігрових матеріалів; різноманітних ресурсів у достатній кількості, щоб дітям не довелося тривало очікувати,

- дозволити слідувати власним ігровим бажанням,

- суміш гри наодинці, ігри з іншими та ігри з дорослими,

- можливості для різноманітних ігор,

- надати можливість бути шаленими, хаотичними і безладними, оскільки це є важливою частиною ігрового процесу.

Отже, є важливим продовжувати ставити фахівцям запитання: Як ми можемо краще сприяти вільній самостійній ігровій діяльності дітей? Як ми можемо знайти більше часу та простору для неї щодня? Як втручатися в гру дітей, щоб підтримати їх?

Із зазначеного випливає, що вільна самостійна ігрова діяльність відіграє важливу роль у розвитку дитини. Незалежно від того, вона вільна чи

спрямована дорослим, із поміж дітей значну частину часу ігрова діяльність все ж таки активно супроводжується. Головне питання полягає в балансі, який необхідно знайти, щоб визначити правильну відстань: відстань, яка залишала б ініціативу дитині розгортати власну гру, та вимірює відстань, яка підтримувала б повну доступність дорослого відповідно до потреб, які відчуває і більш-менш виражає дитина.

Висновки. Отже, відзначимо основні елементи, що необхідні для змістовної вільної самостійної ігрової діяльності дитини дошкільного віку:

1. *Діти самостійно приймають рішення.* Коли діти обирають, у які ігри та як будуть грати самостійно, вони відчувають свободу у прийнятті цього вибору. Вони також починають бачити зв'язок між вибором і наслідками, або результатами цього вибору. Тип іграшок або матеріалів, які пропонують батьки або вихователі, може допомогти дітям приймати більш значущі рішення. Матеріали відкритого типу можна використовувати різними способами, щоб діти могли самостійно вирішувати, як їх використовувати. Так, дитина може уявити блок як пожежну машину або будь-яку кількість речей. Іграшкова пожежна машина, навпаки, зазвичай використовується як пожежна машина. Пінопластові шматочки, маленькі дерев'яні палички, обрізки стрічок та інші ресурси для багаторазового використання – все це відкриті матеріали, що надихають на творче мислення та захоплюють, коли діти використовують їх, щоб зробити щось, чого ніхто ніколи раніше не робив [Burn, Richards 2016].

2. *Діти мають внутрішню мотивацію.* Імпульс до гри походить від природного бажання зрозуміти світ. Цей ігровий імпульс настільки ж сильний, як і бажання дитини їсти чи спати. Саме ця внутрішня мотивація дозволяє дитині регулювати власні почуття та бажання, щоб продовжувати грати. Оскільки діти в кінцевому підсумку вважають, що важливіше бути частиною гри зі своїми друзями, ніж задовольняти власні бажання та потреби в цей момент, діти вчатьса самоконтролю. Було показано, що самоконтроль приводить до успіху в наступні роки, особливо в сучасну епоху інформації, коли відволікання є частиною повсякденного життя [Ansari & Purtell 2017].

3. *Діти занурюються в момент буття.* У справжній грі діти настільки задіяні, що втрачають усвідомлення свого оточення, часу і простору. У цій без ризиковій атмосфері, де реальність призупинена, діти мають необхідну безпеку, щоб експериментувати, спробувати нові ідеї та досліджувати закони природи. Хоча вони занурені в гру, діти все ще можуть розпізнати реальність і фантазію [Lemay, Bigras, & Bouchard 2016].

4. *Ігрова діяльність спонтанна, а не за сценарієм,* може бути також і незапланованою. В інших випадках гра планується, але дитина імпульсивно вносить зміни. Одна дитина передумає, або, можливо, іграшка не спрацює. Це відчуття невідомого дає дітям можливість розвивати гнучкість мислення та прийняття рішень, що є життєво важливою навичкою.

5. *Грати приємно.* Гра завжди має емоційну реакцію. Без цього емоційного зв'язку переживання є просто діяльністю. Насолода є прямим результатом участі в грі. Це весело [Nyman 2018].

Ці п'ять основних елементів гри пояснюють, чому дитина дошкільного віку отримує багатий ігровий досвід.

Для того, щоб вільна самостійна ігрова діяльність дітей дошкільного віку розгорталася, дорослий має гарантувати їм фундаментальну емоційну безпеку, надійний зв'язок прихильності, що доповнює зв'язок, який природно встановився з батьками.

Після спокійного «прив'язування» діти відчувають достатню психологічну підтримку, щоб від'єднатися й брати участь у спонтанних іграх.

Отже, дорослий підкреслює ентузіазм, який дитина демонструє у своїх відкриттях, посилює задоволення, яке вона відчуває, і тому неявно заохочує її повторити свою гру. Також він є доступним, щоб відновити впевненість, безпеку та прихильність, коли дитина висловлює потребу.

Існує значна кількість досліджень, які підтверджують важливість гри для дитини, оскільки є ініціатором і єдиним керівником свого розвитку. Діяльність дорослого не повинна протистояти або замінювати діяльність дитини, її основна функція – сприяти самостійній діяльності дитини. Позиція спостерігача

дозволяє таку відстань і зберігає простір для вільної самостійної ігрової діяльності дитини.

Планування ігрового простору має бути таким, щоб сприяти зоровому контакту між дитиною та присутніми дорослими. Граючись, дитина покладається на присутність дорослого, ця під-

тримка дозволяє будувати власні внутрішні опори. Дорослий є посередником зустрічі між дитиною та її глибинним «Я», він має знайти правильну дистанцію, ні занадто далеко, ні занадто близько, підтримувати доброзичливою присутністю та усвідомлювати, його запрошують діти до гри.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція : Наказ МОН України від 12 січня 2021 р. № 33 / Міністерство науки і освіти України. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 20.10.2024).
2. Замелюк М. Ігровий простір дитини дошкільного віку: місце і роль дорослого. *Збірник наукових праць «Академічні студії». Серія «Педагогіка»*. 2021. Вип. 2. С. 42–46.
3. Замелюк М. Роль дорослого в розгортанні вільної дитячої гри. *Палітра педагога*. 2021. № 5–6. С. 3–6.
4. Крутій К. День без іграшок, або як оптимізувати ігрове середовище? *Дошкільне виховання*. 2024. № 4. С. 3–7.
5. Крутій К., Попович О. Що таке сенсорно збагачене середовище. *Вихователь методист дошкільного закладу*. 2020. № 10. С. 6–10.
6. Крутій К., Попович О. ECERS-R для оцінки сенсорно збагаченого середовища груп раннього віку. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2020. № 10. С. 12–16.
7. Ansari A., & Purtell K. (2017). Activity settings in full-day kindergarten classrooms and children's early learning. *Early Childhood Research Quarterly*, 38, 23–32. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.ecresq>.
8. Basock D., Latham S., & Rorem A. (2016). Is kindergarten the new first grade? *AERA Open*, 2 (1), 2332858415616358.
9. Burn A., Richards C. *Children's Games in the New Media Age*. Routledge, 2016. 238 s.20.
10. Lemay L., Bigras, N., & Bouchard C. (2016). Respecting but not supporting play: Early childhood educators and childcare providers' practices in supporting children's play. *Early Years*, 1–16.
11. Linda D. *Smart Pedagogy of Game-based Learning*. Series : *Advances in Game-Based Learning*. Springer, 2021. 238 s.
12. Nyman G. (2018). Why play? Hanneland. WWW document. Available: <https://www.hannelandia.fi/leikki/> [cited 05.01.2025].

REFERENCES

1. Basic component of preschool education (State standard of preschool education). Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 12.01.2021 No 33 «On approval of the Basic component of preschool education (State standard of preschool education) new edition». URL: <https://mon.gov.ua/en/news/novij-bazovij-komponent-doshkilnoyi-osvity-zabezpechit-pidvishennya-yiyi-yakosti-ta-vidpovidnist-mizhnarodnim-standartam-sergij-shkarlet/> (access date: 10.01.2025).
2. Zamelyuk, M. (2021). Play space of a preschool child: the place and role of an adult Collection of scientific works Academic studies. Series «Pedagogy», Vol. 2. 42–46. [in Ukrainian]
3. Zamelyuk, M. (2021). The role of the adult in the deployment of free children's play. *Palette of the teacher*. 3–6. [in Ukrainian]
4. Krutiy K. (2024). A day without toys, or how to optimize the play environment? *Preschool education..* 2024. № 4. C. 3-7. [in Ukrainian].
5. Krutiy K., Popovych O. (2020). What is a sensory enriched environment. *Educator Methodist preschool*. 10. pp. 6–10. [in Ukrainian].
6. Krutiy K., Popovych O. (2020). ECERS-R to assess the sensory-enriched environment of early age groups. *Educator Methodist preschool*. 10. pp. 12–16. [in Ukrainian].
7. Ansari A., & Purtell K. (2017). Activity settings in full-day kindergarten classrooms and children's early learning. *Early Childhood Research Quarterly*, 38, 23–32. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.ecresq>.
8. Basock D., Latham S., & Rorem A. (2016). Is kindergarten the new first grade? *AERA Open*, 2 (1), 2332858415616358.
9. Burn A., Richards C. (2016). *Children's Games in the New Media Age*. Routledge. 238 p.
10. Lemay L., Bigras N., & Bouchard C. (2016). Respecting but not supporting play: Early childhood educators and childcare providers' practices in supporting children's play. *Early Years*, 1–16.
11. Linda D. (2021). *Smart Pedagogy of Game-based Learning*. Series : *Advances in Game-Based Learning*. Springer. 238 p.
12. Nyman G. (2018). Why play? Hanneland. WWW document. Available: <https://www.hannelandia.fi/leikki/> [cited 05.01.2025].

M. I. ZAMELIUK

Candidate of Pedagogical Sciences,

Senior Lecturer at the Department of Theory and Methods of Preschool Education,

*Municipal Higher Educational Institution "Lutsk Pedagogical College" of the Volyn Regional Council,
Lutsk, Ukraine*

E-mail: mzamelyuk@lpc.ukr.education

<http://orcid.org/0000-0001-6352-7908>

K. L. KRUTY

Doctor of Pedagogical Sciences,

Professor at the Department of Preschool Education,

Mariupol State University, Kyiv, Ukraine

E-mail: k.krutii@mu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0001-5001-2331>

I. S. DESNOVA

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor at the Department of Parktic Psychology,

Mariupol State University, Kyiv, Ukraine

E-mail: i.desnova@mu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0001-5130-079X>

CREATING A PLAY ENVIRONMENT FOR PRESCHOOL CHILDREN

The article analyzes the aspects of creating a play environment for preschool children. The play environment for preschoolers is their first university, where they learn about the world, learn to interact with other children and adults, and develop their abilities and talents. It is through play that a child acquires new knowledge, skills and abilities. The main principles of creating a play environment are outlined: age appropriateness (games and materials should correspond to the age characteristics of children), diversity (the environment should be rich in various materials and equipment to satisfy the different interests of children), change (the play environment should be regularly updated to maintain children's interest), safety (all equipment and materials should be safe for children), logistics (the space should be divided into different functional locations (for playing, reading, creativity, etc.)), accessibility (materials should be accessible to children so that they can independently choose toys and engage in activities). Attention is drawn to the key elements necessary for an ideal play environment (time, space and freedom). The role of the educator, not only as an observer, but also as an active participant in the game process (creating conditions for play, organizing joint activities, helping children master new games and materials), is considered in detail.

Materials and methods. The following methods were used to study the impact of play on a child's development: observation (systematic observation of children's play activities in different conditions), questionnaire (survey of educators, parents and children (of senior preschool age) regarding their views on the role of play in a child's development), pedagogical experiment.

Results. The study consisted in the fact that in the KZ «Lutsk preschool education institution (nursery-kindergarten) No. 5 of the combined type of Lutsk City Council», where observations and surveys were conducted, optimal conditions for free play of preschool children were created. In addition, it was proven that play is an important activity for the development of the personality of preschool children.

It is specified that the elements of the play environment are: natural materials (sand, water, pebbles, plants that contribute to the development of sensory sensations and creativity), locations – play (shop, hospital, kitchen), creative (drawing, modeling), reading, science, for physical development, for the development of musical ear and rhythm, etc.

The study shows that children's play space is of invaluable importance for the physical, social and cognitive development of a child. Outdoor games allow children to explore the environment, develop motor skills, learn to cooperate with others and learn about the world through play.

The results of our study can be used for: creating effective programs for the development of preschool children through play; improving the play environment in a preschool educational institution, developing recommendations for organizing the play space, publishing scientific articles.

Key words: preschool children, play activities, play environment, free play.